

Platelių paštas ir telegrafas iki 1940 metų

Kazys Misius

Paštas iki 1915 metų. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais pro Platelius nėjo nei prekybos, nei pašto traktas. XVII a. Lietuvoje jau buvo reguliarus pašto korespondencijos pristatymas. Didysis kunigaikštis duodavo privilegiją tą darbą išmanantiems asmenims organizuoti ir prižiūrėti pašto traktus. Pašto traktams išlaikyti kunigaikštis jam pavaldžius miestelius apmokestindavo pašto mokesčiu. 1699 m. Plateliams buvo nustatytas 60 auksinų metinis pašto mokestis. Tiek pat mokėjo Rietavas, o Palanga – perpus mažiau. Gargždams nustatytas 80, Plungei – 150 auksinų pašto mokestis¹.

Jau 1775 m. kalendoriuje nurodyti pagrindiniai Lietuvos ir Lenkijos pašto traktai. Vienas jų, Varšuvos–Mintaujos traktas, nuo Gardino ėjo per Merkinę, Alytų, Prienus, Kauną, Kėdainius, Baisogalą, Raginėjus. Vietinės reikšmės susisiekimo keliai ir paštų stotys nebūdavo nurodomi².

Po trečiojo Lietuvos ir Lenkijos padalijimo pašto traktais rūpinosi Rusijos valdžia. Išliko žinių ir apie vietinės reikšmės pašto kelius bei stotis. 1798 m. veikė Telšių–Palangos pašto traktas su tarpinėmis Plungės, Kartenos, Darbėnų arklių pašto stotimis. Visose tose penkiose pašto stotyse buvo po 6 arklius³.

Plateliams artimiausia buvo Plungės arklių pašto stotis. Telšiai kitu vietiniu traktu susisiekdavo su Šiauliais. 1801 m. Telšių–Palangos ruože buvo šios arklių pašto stotys: Telšiai, Plungė, Kartena, Kretinga, Palanga. Tada Palangos pašto stotis turėjo 24 arklius, o Telšių – 10. Kitose trijose šio trakto stotyse buvo po 8 arklius⁴.

1799 m. caro valdžia parengė pašto stočių veiklos reglamentavimo taisykles. Nuo XIX a. pradžios Platelių dvaro, bažnyčios ir valdinė korespondencija turėjo būti siunčiama ir pasiimama iš Plungės pašto stoties, tačiau konkrečių žinių apie tai nerasta.

Valdžia sudarydavo pašto stočių priežiūros sutartis su įvairiais asmenimis, dažniausiai su dvarininkais. Arklių pašto stočių vežimais būdavo vežami ne tik laišakai, siuntiniai, bet ir keleiviai.

1821 m. leista pradėti Peterburgo–Palangos pašto gabenimą per Rygą, Mintaują. Atrodo, kad šis pašto traktas neilgai veikė.

Atsiradus geležinkeliams, įvyko tikra pašto susisiekimo permaina. 1861 m. pro Vilnių nutiesiamas Peterburgo–Varšuvos geležinkelis, o 1862 m. pradėjo veikti jo atšaka nuo Lentvario iki Kauno ir Virbalio. Viena iš pirmųjų buvo suprojektuota ir Liepojos–Jurbarko geležinkelio linija, einanti netoli Platelių, tačiau tokio geležinkelio tiesimui pasipriešino Rusijos karo ministerija. 1871 m. pradėjo veikti Kaišiadorių–Liepojos geležinkelio ruožas, o kitais metais Radviliškis plieno bėgiais sujungiamas su Kalkūnais (prie Daugpilio).

Didesnėse geležinkelio stotyse įrengiami ir paštai. Atsiradus geležinkelio tinklui, visiškai pasikeitė korespondencijų, pašto siuntų gabenimo kryptys. Dalis

¹ Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею для разбора древних актов, б. 1875, т. 8, р. 291.

² Kalendarz nowy ekonomiczny dla gospodarzow w Koronie i W. X. Litewskim na rok 1775, Warszawa, p. 119.

³ 1798 m. pašto stočių Lietuvoje sąrašas, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 378, bs. 1798 m., b. 4, t. 1, l. 408.

⁴ Ten pat, 1801 m., b. 41., l. 5–7.

pašto traktų neteko senųjų arklių ir jie buvo panaikinti. Atsirado pašto skyrių, ne-laikančių arklių.

Kitos didelės ryšių sistemos permainos susijusios su elektrinio telegrafo išradimu. Jau 1854 m. nutiesiama Peterburgo–Varšuvos telegrafo linija, per Lietuvą eįsi palei Daugpilio–Kauno plentą⁵. Taip pat nutiesiamos telegrafo linijos ir palei geležinkelius. Atsirado pašto telegrafo skyriai, kurių tinklas Lietuvoje sparčiai plėtėsi. 1855 m. Kauno gubernijoje buvo tik vienas pašto telegrafo skyrius, o 1865 m. – 27, 1875 m. – 29, 1885 m. – 63, 1895 m. – 84 pašto telegrafo skyriai⁶.

Plungėje pašto telegrafo skyrius pradėjo veikti 1876 m., o 1878 m. įsteigiama Salantų pagalbinė telegrafo stotis, kuri 1880 m. tampa pašto telegrafo skyriumi. Įsteigus šį pašto telegrafo skyrių, visa korespondencija, skirta Gintališkės valsčiui, buvo siunčiama į Salantus.

1881 m. nuo Plungės nutiesiama telegrafo linija į Platelius ir netrukus pratęsiama iki Sedos. Jau 1881 m. Plateliuose įsteigiama pagalbinė telegrafo stotis. Pirmuoju jos vedėju paskirtas lietuvis Stasys Kmita. Jis tas pareigas ėjo iki 1885 m. Vėliau Kauno gubernijos atmintinėse pagalbinės telegrafų stotys ir jų vedėjai nebuvo nurodomi⁷.

Pagalbinės telegrafų stotys, iš jų ir Platelių, pašto operacijų nevykdė. Į Platelius ateidavo į Gintališkės valsčių siunčiamos telegramos, o iš Platelių telegramas galėjo pasiųsti kiekvienas gyventojas. Be to, į Platelių pagalbinę telegrafo stotį triskart per savaitę buvo atvežama korespondencija iš Salantų pašto. Gavėjai, atsiimdami laiškus, turėjo papildomai mokėti už jų atvežimą iš Salantų.

Be oficialiosios tarnybinės bei valdinės korespondencijos, XIX a. pabaigoje labai pagausėjo ir Gintališkės valsčiaus valstiečiams adresuotų laiškų. Rašydavo sūnūs, tarnaujantys caro kariuomenėje, ateidavo laiškų iš išvykusių į Ameriką giminių. Laiškininkų tada nebuvo. Platelių apylinkių gyventojai arba patys atsiimdavo korespondenciją iš pagalbinės telegrafo stoties, arba ją gaudavo per seniūnus, kleboniją. Taip tęsėsi iki 1908 m.

1909 m. korespondencijoje apie Platelius rašoma:

„Nuo vas. 1 d. pas mus atidengta pašta. Dabar tris kartus į savaitę gauname laiškus ir laikraščius. Mums tai didelė nauda, nes pirmai tam tikras žmogus parveždavo laiškus iš Salantų ir už kiekvieną laišką reikėjo mokėti 5 kp, o už atvirą – 3 kp. Dabar liuosi nuo tų visų mokesčių“⁸.

Kitoje panašioje žinutėje skaitome:

„Sausio mėn. pabaigoje įrengta krasos stotis, į kurią korespondencija bus vežama iš Salantų (14 varstų) 3–4 kartus į savaitę. Visas lėšas tame dalyke prisiima ant savęs Šuazalienė, Platelių dvaro savininkė“⁹.

Pastarojoje korespondencijoje nenurodyta tiksli Platelių pašto telegrafo

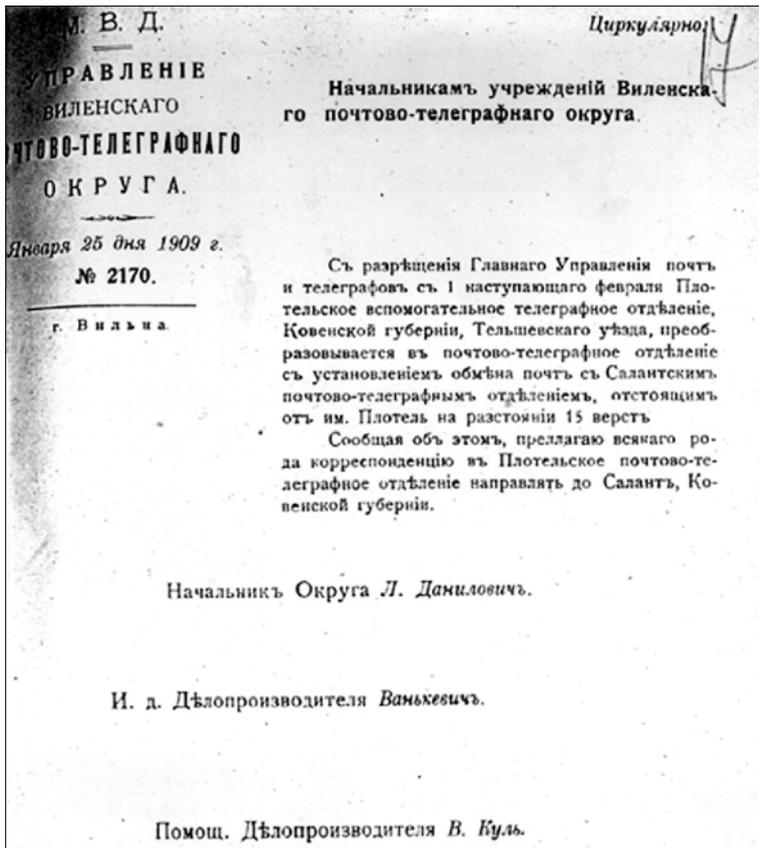
⁵ Виткевичюс П. Развитие электро- и радио связи в Литве, б. 1972, р. 21–22.

⁶ Ten pat, р. 26–28.

⁷ Žinios paimtos iš leidinių: Памятная книжка Ковенской губернии на 1870–1980 г. г.

⁸ J. Z. Plateliai, Lietuvos ūkininkas, 1909, nr. 9, p. 82. (Cituojamų tekstų kalba netaisyta.)

⁹ Augštaitis. Plateliai, Šaltinis, 1909, nr. 7, p. 108.



*Aplinkraščio apie
Platelių pagalbinio
telegrafo skyriaus
pertvarkymą į pašto
telegrafo skyrių
faksimilė*

skyriaus atidarymo data – vasario 1 d. (14 d.). Matyt, Sofija Šuazelienė buvo įsipareigojusi iš Salantų į Platelių ir atgal pašto korespondenciją gabenti savo lėšomis.

Iš tiesų Vilniaus pašto telegrafo apygardos valdyba, kontroliavusi Kauno, Suvalkų ir Vilniaus gubernijų pašto telegrafo įstaigų darbą, 1909 01 25 (02 07) išleido aplinkraštį, kuriuo nuo 1909 02 01 Platelių pagalbinis telegrafo skyrius pertvarkomas į pašto telegrafo skyrių. Šiame aplinkraštyje taip pat nurodyta, kad pašto korespondencija keičiamasi su Salantų paštu, esančiu už 15 varstų nuo Platelių. Todėl įsakoma visų rūšių korespondenciją, skirtą Platelių paštui, siųsti į Salantus¹⁰.

Kitu minėtos valdybos įsaku Platelių pašto telegrafo skyriaus viršininku skiriamas Mūro Panemunyje (dabar priklauso Latvijai) tokias pat pareigas ėjęs Pavelas Dremluogas. Platelių pagalbinio telegrafo skyriaus vedėju skiriamas buvęs Pikelių paštininkas valstietis Apolinaras Pikturna¹¹.

Pašto telegrafo skyrių viršininkais lietuviai retai būdavo skiriami. Tai buvo bendra caro valdžios tautų engimo politika, nors ir sušvelnėjusi po 1905 m. revoliucijos. Pašto skyriaus viršininkas turėjo būti caro valdžiai ištikimas žmogus. Šios įstaigos gaudavo daugybę cirkuliarų, tarp jų ir nemažai slaptų. Be kitko, cirkuliaruose būdavo draudžiamų siuntinėti paštu spaudinių, daugiausia laikraščių, sąrašai, įvairios instrukcijos, dešifраторiai šifruotoms telegramoms ir kt.

¹⁰ 1909 01 23 Vilniaus pašto telegrafo valdybos aplinkraštis, LVIA, f. 558, ap. 2, b. 21, l. 17.

¹¹ Vilniaus pašto telegrafo valdybos įsakymo 1909 02 03 nuorašas, *ten pat*, ap. 1, b. 3102, l. 8.

1915 02 25 (03 10) Vilniaus pašto telegrafo kontora, įsakyta karinės valdžios, pasiuntė 29-iems pašto telegrafo skyriams šifruotas telegramas, kuriose nurodoma, priartėjus vokiečiams, nutraukti darbą ir pasitraukti su visa pašto kilnojama įranga, dokumentais, pinigais, vertybiniais popieriais ir kt.¹²

1915 03 11(24) telegrama įsakoma Platelių pašto veiklą nutraukti ir vykti į Telšius. Tų metų balandžio 15 d. (04 28) Platelių pašto viršininkas telegrama pranešė, kad jam patikėto pašto įranga ir visi dokumentai išvežti, o darbuotojai pasitraukė į Sedą. Iš kitų telegramų galima sužinoti, kad Platelių pašto viršininkas balandžio 17 d. buvo Rygoje, o iš ten per Daugpilį atvyko į Vilnių. 1915 07 17(30) Platelių paštas evakavosi į Glubokoje miestelį¹³.

Evakuotas Platelių paštas net iki 1918 03 06 gaudavo visus aplinkraščius, o vėliau buvo likviduotas. Koks pasitraukusių Platelių pašto tarnautojų likimas, nesi-aiškinta. Tikriausiai viršininkas P. Dremluogas į Lietuvą nebegrįžo.

Vokiečių valdymo metais Plateliuose paštas neveikė.

Platelių paštas Lietuvos Respublikos metais. Pralaimėję Pirmąjį pasaulinį karą, 1918 m. pabaigoje vokiečiai pradėjo kraustyti iš Lietuvos. Jau 1918 m. lapkričio mėn. įsisteigė Susisiekimo ministerijos Pašto valdyba. Pirmasis nepriklausomos Lietuvos pašto valdininkas inž. Benediktas Tomaševičius paskirtas 1918 m. lapkričio 16 d.

Nuo 1918 m. gruodžio 24 d. pradėtos perimti iš vokiečių veikiančios pašto įstaigos. Tolesnis pašto įstaigų atkūrimo darbas buvo sutrukdytas į Lietuvą įsiveržusių raudonarmiečių, lenkų, bermontininkų.

Mažesniuose miesteliuose patalpomis pašto įstaigoms rūpinosi vietos savivaldybės. Tarnautojus skirdavo ir darbą organizuodavo Pašto valdyba. Steigti Plateliuose pašto įstaigą 1921 10 01 skiriamas Kražių pašto viršininkas Petras Gerbiatis. Tai buvo patyręs dar iš Rusijos valdymo metų pašto darbuotojas. Jis gimė 1885 07 01(14) Raseinių apskrityje, Gintučių dvare. Baigęs valdinę Tytuvėnų mokyklą, nuo 1908 m. dirbo Raseinių, nuo 1912 m. – Seirijų, o 1914–1915 m. – Kražių paštuose.

1919 01 22 P. Gerbiatis skiriamas perimti iš vokiečių Skaudvilės pašta ir organizuoti jo darbą. Sėkmingai susitvarkęs su jam patikėta užduotimi, nuo 1920 03 01 P. Gerbiatis perkeliamas tarnautoju į Pašto valdybą. Neilgai ten dirbęs, nuo 1921 01 31 skiriamas Kražių pašto viršininku¹⁴.

Platelių pašto įstaigai, kurios darbą turėjo organizuoti P. Gerbiatis, nustatyta VII eilės kategorija ir tokia išbuvo iki 1940 m. Be agentūrų, tai buvo žemiausio lygio pašto įstaiga, galėjusi turėti tik du darbuotojus – pašto viršininką ir laiškininką. Pašto viršininko alga priklausė nuo jo tarnautojo kategorijos. Pavyzdžiui, 1930 m. Platelių pašto viršininkui numatyta VI valstybės



Pirmasis nepriklausomos Lietuvos Platelių pašto viršininkas Petras Gerbiatis

¹² 1915 02 25 Vilniaus pašto telegrafo kontoros šifruota telegrama Platelių paštui, LVIA, f. 1247, ap. 1, b. 62, l. 196.

¹³ Žinios apie evakuotą Platelių pašta, LVIA, f. 558, ap. 2, b. 74, l. 188.

¹⁴ P. Gerbiačio asmens byla, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 1016, ap. 1, b. 1315, l. 51, 201–202.

tarnautojo kategorija. Tokio tarnautojo mėnesinė alga, atsižvelgiant į darbo stažą, buvo 240–300 litų.

VI ir VII eilės pašto įstaigoms buvo nustatytos šios darbo valandos: telefonas ir telegrafas turėjo veikti nuo 8 iki 14 val. ir nuo 17 iki 19 val. 8–14 val. buvo atliekamos visos pašto, telefono bei telegrafo operacijos gyventojams. 17–19 val. būdavo priimama ir išduodama valdinė bei registruota korespondencija. Be to, 13–19 val. reikėjo tikrinti ryšius su gretimais paštais¹⁵. Laiškininkai turėjo pasirašyti raštiškus išipareigojimus laikyti paslapyje įteikiamų gyventojams telegramų turinį.

P. Gerbiatis atvyko į Platelius ir atsivežė Pašto valdybos prašymą, kad savivaldybė padėtų organizuoti pašto įstaigą. Netrukus išnuomotose patalpose paštas pradėjo veikti. Atkuriamas telegrafo ryšys, vėliau įvedamas ir telefonas.

Kaip ir anksčiau, visa Platelių valsčiui skirta korespondencija buvo siunčiama į Salantus, iš kur atvežama į Platelius. Pašto korespondenciją, siuntinius iš Salantų į Platelius ir atgal veždavo asmuo, laimėjęs apskrities pašto kontoros skelbiamas varžybas vežioti tokią korespondenciją tarp minėtų miestelių.

Motyvuodamas silpna sveikata, jau 1922 m. lapkričio mėn. P. Gerbiatis prašė, progai pasitaikius, iškelti jį į tokią vietą, kur yra gydytojas, arba arti apskrities centro. Tuo metu nei Salantuose, nei Plateliuose gydytojo nebuvo. Tokios vietos teko palaukti.

1925 04 01 pirmasis nepriklausomos Lietuvos Platelių pašto viršininkas iškeliamas tarnautoju į Kretingą. Visą laiką dirbęs įvairiose pašto įstaigose, 1939 m. P. Gerbiatis išėjo į pensiją.

P. Gerbiatį Plateliuose pakeitė Juozas Lapinskas. Jo tarnybos bylos nepasisekė aptikti. Dėl įvairių priežasčių nuo 1925 m. Platelių pašto viršininkai dažnai keitėsi.

J. Lapinskas Plateliuose išbuvo tik 10 mėnesių. Nuo 1926 01 01 Platelių pašto viršininku iš Kretingos atkeliamas Pranas Kazlauskas, gimęs 1900 07 05 Telšiuose. Jis nuo 1919 10 12 pradėjo dirbti telefonininku Plungės pašte. Nuo 1922 m. vasaros dirbo Sedos, vėliau Kretingos pašte. Dėl įvairių, gal ir ne visai pagrįstų skundų, P. Kazlauskas pripažintas netinkamu Platelių pašto viršininko pareigoms ir nuo 1927 07 01 skiriamas tarnautoju į Plungės paštą¹⁶.

P. Kazlauską pakeitė Petras Gutauskas, gimęs 1896 05 19 Leliūnų vls., Klevėnų k. 1919 m. vasarą pradėjo dirbti Skiemonių valsčiaus valdyboje, o 1920 pradėjo lankyti pašto, telefono ir telegrafo kursus Kaune, iki 1925 m. dirbo tarnautoju Pašto valdyboje.

Matyt, P. Gutauskas Plateliuose irgi nepritapo. Nuo 1928 01 01 jis iškeliamas į Tauragnus¹⁷. Jo vieton paskiriamas Veiviržėnų pašto viršininku dirbęs Bronius Sugintas, gimęs 1875 m. Teizininkų k., Užnemunėje. Jis 1891 m. baigė Kybartų dviklasę mokyklą, 1912–1923 m. dirbo sienos perėjimo punkto muitinės viršininku, o 1924 m. paskirtas vadovauti Veiviržėnų paštui.

Į Platelius jis atsikėlė su viena dukra, o žmona ir kitos dvi dukros liko Veiviržėnuose. Tik pradėjęs dirbti, B. Sugintas išsiuntė prašymą iškelti jį į tokią vietą, kur būtų gimnazija, nes viena dukra baigia pradžios mokyklą ir nori toliau mokytis gimnazijoje. Be šios suprantamos priežasties, B. Sugintui palikti Platelius reikėjo ir dėl kitų priežasčių. Dar jam būnant Veiviržėnuose, Klaipėdos krašto

¹⁵ *Pašto valdybos žinynas*, Kaunas, 1930, p. 78–79, 147–148.

¹⁶ P. Kazlauskas asmens byla, LCVA, f. 1016, ap. 1, b. 2266, l. 2, 3.

¹⁷ P. Gutauskas asmens byla, LCVA, f. 1016, ap. 1, b. 1580.

komendantas teigė, jog toks darbuotojas yra nepageidautinas. Komendantas pareikalavo, jog pašto vadovybė išpėtų B. Sugintą, kad jis liautųsi politikuoti ir nesiveltų į intrigas.

Nesusipratimų B. Sugintas turėjo ir Plateliuose. Antai per 1928 11 05 vykusį Tautininkų sąjungos Platelių skyriaus susirinkimą pirmininkavęs B. Sugintas neva pasakęs, kad policija yra priešiška valstybei. Čia pat buvęs policininkas pareikalavo faktų. Dėl kilusių ginčų ir triukšmo susirinkimą teko nutraukti.

Pašto valdyba atsižvelgė į B. Suginto pasiaiškinimą, kad kaltinimai politikaivimu yra nedorų asmenų šmeižtas, ir jį nuo 1928 11 20 perkėlė į Joniškėlį. Netrukus jis gavo tarnybą Šiaulių pašte. 1939 m. išėjo į pensiją¹⁸.

Į B. Suginto vietą Plateliuose paskirtas Kietaviškių pašto viršininkas Antanas Dambrauskas. Jis gimė 1906 05 24 Plungėje. Ten baigęs 4 gimnazijos klases, 1925 m. lankė pašto telegrafo ir telefono kursus. Išlaikęs kursų egzaminus, 1925 m. vasarą paskirtas į Plungės paštą, o kitais metais iškeltas į Rietavo paštą. 1927 m. pašauktas į kariuomenę. Baigęs karinę tarnybą, nuo 1928 11 01 paskirtas Kietaviškių pašto viršininku, tačiau po 20 dienų paties prašymu perkeltas į Platelius.

Jau 1930 m. dėl reikalingo gydymo prašė pašto tarnybos Šiauliuose. Nuo 1931 08 01 paskirtas į Kauno pašto kontorą. Nors skundų ir priekaištų dirbdamas Plateliuose A. Dambrauskas neturėjo, tačiau vargu ar gydymosi reikalingumas buvo pagrindinė jo išvykimo iš ten priežastis. Paties pageidavimu nuo 1932 03 16 iš Kauno iškeliamas į Plungės paštą, o 1935–1940 m. dirbo Rietavo pašto viršininku¹⁹.

Nuo 1931 08 01 Platelių paštui vadovavo Česlovas Lukošius. Tai buvo neturintis patirties ir iki tol pašte nedirbęs jaunuolis. Jis gimė 1904 09 17 Raseiniuose. Baigęs 7 gimnazijos klases, dirbo raštvedžiu Teisingumo ministerijoje, vėliau – Vidaus reikalų ministerijos žinyboje.

1931 m. vasarą Č. Lukošius pasiprašė tarnybos pašte ir paskiriamas į Platelius. Už laiku neprisiųstas užpildytas statistines formas Valstybės kontrolė 1932 m. vasario mėn. pasiūlė Č. Lukošių iš pareigų pašalinti. Platelių paštą tikrinęs revizorius rado netinkamai tvarkomą dokumentaciją. Todėl nuo 1932 04 01 Č. Lukošius iš pareigų atleidžiamas ir kito darbo pašto žinyboje nebegavo²⁰.

Č. Lukošius įstaigą perdavė buvusiam Vegerių pašto viršininkui, Pašto valdybos sistemoje dirbusiam nuo 1921 m. liepos mėn., Aleksui Kasperui, kuris Plateliuose nedirbo nė dvejų metų. Nuo 1934 01 30 antrą kartą Platelių pašto viršininku vietoj į Užventį iškelto A. Kaspero paskiriamas Petras Gutauskas. Tarpusavyje susitarę, nuo 1934 08 16 P. Gutauskas su Nevarėnų pašto viršininku Baliu Korza sukeisti vietomis. Pastarasis išdirbo Plateliuose iki Lietuvos nepriklausomybės netekimo, bet apie jį vėliau.

Apie Platelių pašto veiklą pavyko aptikti tik fragmentinių žinių. 1928 m. paštas turėjo 7 538 Lt pajamų, o išlaidų būta 8 259 Lt. Taigi nuostoliai sudarė 721 Lt. Tais metais pašte gauta 137 221 Lt perlaidų, o išsiųsta 113 090 Lt suma²¹.

Kitais, 1929 m., Platelių paštas jau turėjo 1 154 Lt pajamų daugiau negu išlaidų. Konkrečiai pajamų buvo 8 675 Lt, išlaidų – 7 521 Lt, gauta 207 494 Lt perlaidų, o jų išsiųsta – 96 260 Lt suma²².

¹⁸ B. Suginto asmens byla, *ten pat*, b. 5095, l. 1–3, 83, 86.

¹⁹ A. Dambrausko asmens byla, *LCVA*, f. 1016, ap. 1, b. 857, l. 13–15.

²⁰ Č. Lukošiaus asmens byla, *ten pat*, b. 3029, l. 6, 18.

²¹ Lietuvos pašto įstaigų pajamų išlaidų žiniaraštis, *LCVA*, f. 1016, ap. 6, b. 89, l. 2.

²² *Ten pat*, b. 92, l. 13.

Daugiau pašto įstaigų pajamų-išlaidų suvestinių nepasisėkė aptikti. Tikėtina, kad Platelių paštas vėliau dirbo pelningai. Darbuotojų iki 1940 m. nepadaugėjo, o pašto paslaugomis kasmet naudojosi vis daugiau gyventojų.

1925 m. Platelių pašte buvo gaunami šie laikraščiai ir žurnalai:

„Darbininkas“	– 20 egz.,	„Rytas“	– 2 egz.,
„Ganytojas“	– 2 egz.,	„Sargyba“	– 10 egz.,
„Garnys“	– 1 egz.,	„Socialdemokratas“	– 3 egz.,
„Kauno diena“	– 1 egz.,	„Šiaulių naujienos“	– 1 egz.,
„Kultūra“	– 1 egz.,	„Tėvynės sargas“	– 1 egz.,
„Lietuva“	– 6 egz.,	„Trimitas“	– 6 egz.,
„Lietuvos dirva“	– 1 egz.,	„Ūkininkas“	– 25 egz.,
„Lietuvos ūkininkas“	– 17 egz.,	„Vienybė“	– 10 egz.,
„Lietuvos žinios“	– 1 egz.,	„Žydų balsas“	– 5 egz.,
„Pavasaris“	– 40 egz.,	„Žvaigždutė“	– 4 egz.

Taip pat ateidavo lenkiškų laikraščių: „Chata rodzina“ – 1 egz., „Nowiny“ – 1 egz. Buvo prenumeruojamas laikraštis ir esperanto kalba. Kitos periodikos, kurių pavadinimai nenurodyti, buvo 90 egz. Dar ateidavo 7 egz. užsienyje leidžiamų lietuviškų laikraščių²³.

Ilgą laiką Platelių pašte, be tarnybinio, buvo tik vienas telefonas, skirtas viešiesiems pasikalbėjimams. Iki 1930 m. įvesti telefonai į policijos nuovadą ir valsčiaus valdybos raštinę. Apie 1932 m. įvesti telefonai į Beržoro lentpjūvę, kleboniją ir Platelių dvarą. Apie 1936 m. įjungiami telefonai pašto viršininko ir valsčiaus viršaičio, gyvenusio Beržore, butuose. Iki 1940 m. Platelių pašto telefono tinklas daugiau nesiplėtė²⁴.

Platelių paštui dar priklausė 1929 m. įsteigta Gintališkės pašto agentūra, o 1931 m. priskirta Šateikių pašto agentūra, anksčiau priklausiusi Salantų paštui. Pašto agentūros turėdavo tik vieną darbuotoją. Jos priimdavo ir išduodavo paprastą bei registruotą korespondenciją, buvo galima užsiprenumeruoti ir atsiimti periodinę spaudą. Pašto agentūros turėdavo telefonus viešiesiems pokalbiams, tačiau jose nebūdavo priimamos ir išduodamos pašto perlaidos, siuntiniai. Aišku, Gintališkės ir Šateikių pašto agentūros korespondencija keisdavosi su Platelių paštu.

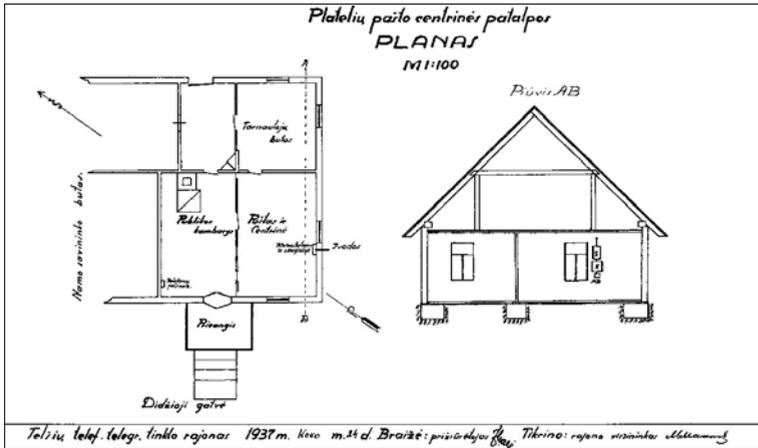
Iki 1940 m. Platelių paštas visą laiką buvo nuomojamose patalpose. Iš 1937 m. sudaryto plano žinoma, kad paštas turėjo lankytojų kambarį, centrinę su telefonų komutatoriumi ir tarnybinį kambarį²⁵.

Platelių pašto viršininkas Balys Korza – Rainių kankinys. Jau minėta, kad nuo 1934 07 16 vadovauti Platelių paštui iš Nevarėnų atvyko Balys Korza. Jis gimė 1902 05 06(19) Nevarėnuose. Baigęs dvi Telšių gimnazijos klases, 1921 m. pavasarį pradėjo dirbti Telšių pašte telegramų nešiotuju. Netrukus tapo kandidatu į pašto valdininkus, tačiau nuo 1923 03 01 pašauktas į Lietuvos kariuomenę. Atitarnavęs kariuomenėje, nuo 1926 01 04 paskirtas VI eilės valdininku Varnių pašte, o nuo 1927 07 16 perkeliamas Tverų

²³ Žinios apie 1925 m. paštuose prenumeruojamą spaudą, LCVA, f. 1016, ap. 3. b. 8, l. 13–14.

²⁴ Duomenys apie telefonus paimti iš leidinių: Lietuvos telefono abonentų sąrašas 1926–1940-iems metams.

²⁵ 1937 m. Platelių pašto planas, LCVA, f. 1016, ap. 2, b. 129, l. 3.



Platelių pašto planas.
1937 m.

pašto viršininku. 1927 m. įsikūrus Tautinio jaunimo sąjungai „Jaunoji Lietuva“, B. Korza tampa aktyviu jos nariu.

B. Korzos visuomeninė veikla toli gražu ne visiems patiko. Tautininkų visuomeninėms organizacijoms ypač priešinosi iki 1926 m. valdžioje buvę krikščionys demokratai. Su politiniais priešininkais buvo kovojama įvairiai, dažnai netiesiogiai. Atsirado skundų neva apie blogą Tverų pašto darbą. Nors revizoriai esminių trūkumų Tverų pašte nerado, tačiau 1931 m. pabaigoje B. Korza skiriamas Musninkų pašto viršininku. Matyt, B. Korzos prašymu šis įsakymas atšaukiamas ir nuo 1931 11 01 jis skiriamas vadovauti gimtųjų Nevarėnų paštui. Dar 1931 m. jis susituokė su mokytoja Emilija Mačernyte. Nevarėnuose B. Korza irgi aktyviai įsijungė į vietos jaunlietuvių skyriaus veiklą.

Pašto valdyba pradėjo gauti skundų apie neva blogą Nevarėnų pašto darbą. Viena moteris rašo gavusi laišką su nuplėštu pašto ženkle, nors tai galėjo padaryti ir ji pati. Į intrigas prieš B. Korzą įsivėlė ir vietos policijos nuovada. B. Korzos broliai turėjo nesusipratimų su policija. Policijos siųstą broliams pranešimą B. Korza pašte atplėšė. Matyt, to ir tikėtasi. Atsiranda policijos skundas apie Nevarėnų pašte atplėšinėjamus laiškus.

Skundų tikrintojams B. Korza pareiškė, kad visų priekaištų priežastis – jo veikla tautinėse organizacijose. B. Korzai pasiūlyta pačiam susirasti vietą ir geriausia – visai išsikelti iš Telšių apskrities. Jis susitarė su Platelių pašto viršininku P. Gutausku ir 1934 m. susikeitė vietomis.

Dirbant Plateliuose, prieš B. Korzą skundų nebuvo. Revizoriai, tikrinę Platelių pašto darbą, rasdavo „viską tvarkoje“. B. Korzos žmona Emilija dirbo Platelių pradžios mokykloje²⁶.

Netrukus B. Korza išrenkamas Platelių jaunlietuvių apylinkės vadu. Platelių visuomeninės organizacijos – kita tema. Todėl norisi priminti tik vieną kitą B. Korzos visuomeninės veiklos faktą. Jis ypač darbavosi kultūros baruose.



Paskutinis
nepriklausomos
Lietuvos Platelių
pašto viršininkas
Balys Korza,
1941 m. birželio
25 d. nukankintas
Rainiuose

²⁶B. Korzos asmens byla, LCVA, f. 1016, ap. 1, b. 2480.

1937 04 18 Platelių jaunalietai vaidino 3 veiksnių pjesę „Slidžiuoju keliu“, o 1937 05 02, minint rašytojo J. Tumo-Vaižganto mirties metines, apie jį paskaitą skaitė B. Korza²⁷.

Žinutėje apie 1938 01 30 Vilniui vaduoti sąjungos Platelių skyriaus surengtą viešą vakarą nurodoma, kad „rengiant šį pirmą VVS skyriaus vakarą, daug pasidarbavo jaunalietai aplinkės vadai B. Korza“²⁸.

Štai kas rašoma spaudoje apie 1935–1938 m. jaunalietai Platelių skyriaus, kuriam vadovavo B. Korza, veiklą:

„Panagrinėję Platelių jaunalietai. skyr. ketverių metų veikimo apy- skaitos duomenis, pamatysime, kad šis skyrius tikrai yra padaręs daug. Sukviesta visuotinių susirinkimų su įvairaus turinio paskai- tomis 18, valdybos posėdžių 43, paminėta tautinių švenčių bei kitų minėjimų 7, iškelta viešų vakarų ir suvaidinta dramų komedijų ir pjesių 23, šokių vakarų ir gegužinių iškelta 12. Suruošta pirma Platelių apyl. sporto šventė, kuri praėjo su didžiausiu pasisekimu ir buvo sutraukusi tūkstantinę minią. Išplatinta narių rėmėjų ženklų per 2 000 Lt. Vykdamas knygų vajių, surinkta 115 knygų. Turėta įvairių pajamų 3 206,10 Lt. Minint Motinos dieną, surinkta aukų per 200 Lt ir sušėlpta keliolika neturingų šeimų. Įsigytas Vilniaus Did. pasas, į kurį įklijuota per 60 Lt ženklų. Paaukota Ginklų fondui per 50 Lt, Vilniaus vad. s-gai per 20 Lt. Bene bus čia vienintelė organizacija, kuri tiek daug yra parėmusi Ginklų ir Geležinį fondus. „Santarai“ statomam laivynui pasiūsta per 80 Lt. Nepraleistas nė vienas sąskrydis Kaune, Klaipėdoje, Palangoje ir Skuode, kuriame nedalyvautų 16–18 sportininkų ir uniformuotų narių. Skyr. turi įsigijęs vėliavą, stalo tenisą, sceną, suolų, futbolo komandai batus ir įvairaus kito turto per 500 Lt. Be to, turi knygyną kelių šimtų litų vertės. Labai daug pasidarbuota tautinės minties spaudai išpla- tinti. Plateliškiai Kretingos apskr. jau kelinti metai užima pirmą vietą ir šiandien tikrai, turbūt, nė vienas skyrius nėra išplatinęs per 1 000 „Jaunosios kartos“, 250 „Ūkin. patarėjo“ ir kitų laikraščių, o Platelių skyrius tą skaičių turi“²⁹.

Deja, minėtoje korespondencijoje apgailėstaujama, kad šiandien „jaunalietaiems sąlygos yra čia nepakenčiamos“.

1939 05 10 B. Korza kartu su keliais kitais asmenimis pasirašė priesaiką, kad, negailėdamas savo jėgų, gins lietuvių tautos ir valstybės garbę ir neteiks Lietuvos priešams jokių žinių. Nežinia, kaip ši priesaika atsidūrė B. Korzos tarnybos asmens byloje³⁰. Galbūt ši priesaika jam ir kai- navo gyvybę.

Platelių jaunalietai darbavosi iki pat Lietuvos valstybingumo netekimo. 1940 05 19 pradžios mokykloje įvyko skyriaus susirinkimas, kurį pradėjo jau-

²⁷ Plateliai, *Jaunoji karta*, 1937, nr. 17, p. 335; nr. 20, p. 416.

²⁸ Plateliai, *Mūsų Vilnius*, 1938, nr. 5, p. 92.

²⁹ Z. Štai ką reiškė jaunalietai. Plateliai, *Jaunoji karta*, 1939, nr. 11, p. 269.

³⁰ LCVA, f. 1016, ap. 1, b. 2480, l. 117.

PRIESAIKA

Visagalis Dievo akivaizdoje prisiekiu, kad, nesigailėdamas savo jėgų, ginsiu Lietuvos Tautos ir Valstybės garbę, dirbsiu jų gerovei, paslaugiai patardamas ir padėdamas žmonėms, sąžiningai vykdysiu Lietuvos Konstituciją, įstatymus ir įsakymus, pavyzdingai elgdamasis, šventai laikysiu patikėtas man paslaptis, neteiksiu Lietuvos priešams jokių žinių ir visa, ką apie juos sužinosiu, tuojau pranešiu savo vyresnybei.

Kad taip man, Dieve, padėtumėi.

1939 m. V mėn. 10 d.

Plateliai

B. Korza
Kun. prof. K. Katkus
Kun. prof. K. Katkus

*Priesaikos Tėvynei,
kurią pasirašė
ir Platelių pašto
viršininkas Balys
Korza, faksimilė*

nalietuvių apylinkės vadas B. Korza. Vakare vaidinta 3 veiksmų pjesė „Šimtas tūkstančių“. 1940 m. iki gegužės 19 d. Platelių jaunalietuviai surengė 4 viešus vakarus, kuriuose vaidintos skirtingos pjesės³¹.

1940 06 14 raudonarmiečių tankai įvažiavo į Lietuvą. Plataus masto represijoms pradėti neprireikė nė mėnesio. 1940 07 12 B. Korzos namuose padaroma krata ir jis suimamas. Tą dieną areštuojamas ir Platelių šaulių būrio vadas Kazys Katkus.

1940 09 07 B. Korza išsiunčiamas į Telšių kalėjimą. Kaltinta pagal Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 58-4 str. B. Korzos artimiesiems nė karto neleista su juo pasimatyti.

1941 06 24 apie 23 val. prižiūrėtojai atrakino Telšių kalėjimo 7-tos kameros duris ir išvedė B. Korzą. Jis ištumiamas į sunkvežimį ir kartu su kitais pasmerktaisiais nukankinamas Rainių miškelyje.

Garsas apie Rainių žudynes pasklido jau birželio 26 d. Atkasus kankinių kūnus, medicininės apžiūros protokole apie B. Korzos lavoną rašoma: „Stipriai išreikštos lavoninės dėmės ant viso kūno. Kaktuje dvi žaizdos. Kaukolė sutriuškinta, 20,5 cm ir 11,5 cm durtos žaizdos“³². Našlė Emilija Korzienė 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Rainiuose nukankintas ir plateliškis Kazys Katkus.

³¹Sk. K. Su pavasariu į darbą. Plateliai, *Jaunoji karta*, 1940, nr. 22, p. 264–265.

³²Liekis A. *LKP agonijos kronika*, Vilnius, 1996, p. 184, 190, 204, 274; *Žemaičių kankiniai*, Telšiai, 1942, p. 54–55.